

Складання бібліографічних списків до наукових робіт

- Найпростіший опис застосовують у бібліографічних посиланнях, які містяться в науковій, навчальній, публіцистичній літературі й головним призначенням яких є ідентифікація документів.
- Називати джерела у тексті доводиться двічі: у короткій (вказівній) формі після цитування, назви автора чи публікації, а також у повному вигляді, у вичерпному бібліографічному описі (списку використаних джерел) — наприкінці тексту.
- **Список використаних джерел** — елемент бібліографічного апарату, що містить бібліографічні описи використаних у дослідженні джерел і подається після висновків.
- Найчастіше джерела згадуються в алфавітному порядку (спочатку — кирилиця, потім — латиниця).

Бібліографічні посилання

- **Бібліографічне посилання** вміщує бібліографічні відомості про цитату, що розглядається або згадується в тексті документа, іншому документі (його складової частини чи групи документів), необхідні і достатні для його ідентифікації, пошуку та загальної характеристики.
- **Об'єктами** складання бібліографічного посилання є всі види опублікованих і неопублікованих документів на будь-яких носіях (в т.ч. електронні ресурси локального та віддаленого доступу), а також складові частини документів.
- За складом елементів бібліографічне посилання може бути **повним** або **коротким**, в залежності від виду посилання, його призначення, наявності бібліографічної інформації в тексті документа.
- **Повне посилання**, що містить сукупність бібліографічних відомостей про документ, призначений для загальної характеристики,

ідентифікації і пошуку документа - об'єкта посилання, складають за ДСТУ ГОСТ 7.1:2006 “Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання”.

- **Коротке посилання**, призначене тільки для пошуку документа — об'єкта посилання, і складається на основі принципу лаконізму у відповідності до вимог діючого стандарту.
- За місцем розташування в документі розрізняють бібліографічні посилання:
 - **внутрішньотекстові** — розміщені в тексті документа;
 - **підрядкові** — винесені з тексту в низ полоси документу (у виноску)
 - **затекстові** — винесені за текст документа або його частини (у виноску)

В. Й. Довженок, досліджуючи давньоруські городища, значну увагу приділяє Княжій Горі. Зокрема, в статті 1961 р.⁸⁵ він зазначає, що городище Княжа Гора на Дніпрі було феодальним двором-замком.⁸⁶ Автор дає загальну характеристику городища, а також аналізує його соціальні риси. Вважає, що зіставляючи археологічні дані з назвою гори, можна дійти висновку, що ця назва зберігає дуже давню традицію і відбиває історичну дійсність, тобто на горі знаходився князівський замок.

В 1961 р. В. Й. Довженок також публікує працю, присвячену землеробству давньої Русі, де вказує, що розкопки на Княжій Горі дали цінний матеріал для вивчення як землеробства, так і інших галузей господарства, а також розглядає соціальні категорії населення, що мешкало на городищі.⁸⁷ Автор припускає, що на Княжій Горі жив один з давньоруських князів, який і був власником замку, що стояв тут. У князівському укріпленому дворі жив сам князь із своєю сім'єю, а також найближче його оточення, що складалася з представників військово-дружинної верстви та господарчої адміністрації, причому, вони могли сполучати функції військової й адміністративно-господарські. На князівському дворі жила також господарська і дворова челядь. Князівський двір, на думку автора, був оточений сільськими неукріпленими поселеннями.

В 1965 р. Н. І. Шендрік публікує нове дослідження, що базується на матеріалах з Княжої Горі.⁸⁸ На її думку, серед знайдених М. Ф. Біляшівським на Княжій Горі матеріалів особливо цікавими є інструменти для обробки овечих шкур (клячка, скобелі, ніж), які дають можливість твердити про наявність ще в Київській Русі спеціалізованого виду шкіряного виробництва — кушнірства. Для атрибуції матеріалів автор використовує й етнографічні дані.

Г. Ф. Корзухіна в праці 1966 р. звернула увагу на орнаментовану черню та гравіюванням бронзову сокирку зі стальним лезом, овальною петлею вздовж нього та об'ємком з виймкою із розкопок М. Ф. Біляшівського на Княжій Горі.⁸⁹ Вказуючи на аналог з о. Готланд, дослідниця датує сокирку з Княжої Горі XI ст. і вважає, що така зброя мала бойове призначення, лише належала багатим особам, можливо синам великих феодалів, які з дитячого віку були навчені мистецтву володіння зброєю. Г. Ф. Корзухіна наголошує

⁸⁵ Довженок В. Й. Древньоруські городища-замки // Археологія.— 1961.— Том XIII.— С. 95—104.

⁸⁶ Там само.— С. 95, 98, 99, 103, 104.

⁸⁷ Довженок В. Й. Землеробство Древньої Русі до середини XIII ст.— К., 1961.— С. 39, 40, 66, 96, 220, 223—227.

⁸⁸ Шендрік Н. І. Нове в шкіряному виробництві часів Київської Русі // Нове в музеях України.— Вип. 2.— 1965.— С. 49—52.

⁸⁹ Корзухіна Г. Ф. Ладожский топорик // Культуры древней Руси.— М., 1966.— С. 89, 92, 94.

підрядкові
ВИНОСКИ

затекстові ВИНОСКИ

установи, видавничі фірми, громадські організації. Останніми роками сформувався потік наукових публікацій, що розміщується організаціями й авторами в Інтернеті, а також численні приклади навігаторів, путівників, порталів та багато іншого, які умовно розглядаються як вид інтернет-ресурсів.

Особливим видом наукових документів стають матеріали телеконференцій, дискусійних аркушів і наукових форумів. У цих формах передачі інформації відбувається фактично поєднання формального та неформального каналів наукової комунікації [77, с. 60].

Таким чином, наслідком розвитку інтернет-технологій стала поява інтернет-публікацій, що не вписуються у звичайні класифікації традиційних ресурсів, які мають трішки інші характеристики. Тобто завдяки Інтернету, з'явився широкий доступ до ресурсів, які в традиційному середовищі належали до видань, що не публікуються. Саме цим пояснюється поява терміна «ресурси Інтернет» або «інтернет-ресурси», що поєднує всі різні документи, подані в глобальній мережі, які можуть бути використані для вирішення різних інформаційних завдань [77, с. 61].

Сучасний етап осмислення ролі бібліотек обумовлений процесами, що відбуваються в бібліотечній практиці у зв'язку з використанням комп'ютерних технологій, у яких вивітлено питання використання нових підходів, форм і можливостей бібліотечного обслуговування [5, 6, 8, 9, 22, 35, 36, 53, 55, 56, 76–78, 96].

Ресурси Інтернету, зокрема, їх тематична приналежність, динаміка розвитку, досліджуються рідко. Відсутні значимі емпіричні дослідження бібліотечного веб-середовища, його характеристик і тенденцій розвитку в контексті розвитку глобального інформаційного середовища. Проведення даних досліджень потребує певного підходу і є дуже важким, тому що Інтернет — непостійне й динамічне середовище [77, с. 32–33].

Поява персональних комп'ютерів і стрімке збільшення їх обчислювальної потужності (в тисячу разів за кожні 15 років), а також зародження технологій швидкісної передачі текстів на довільні відстані дозволили одержувати доступ до будь-яких публікацій в Інтернеті. Інші технічні розробки призвели до створення компакт-дисків, що надало можливість запису та довготермінового зберігання сотень тисяч сторінок тексту, а також відкрило перспективи комп'ютерної обробки повнотекстових документів [77, с. 42]. Ці питання потребують вирішення низки таких наукових завдань, як термінологічне визначення електронних ресурсів, розробки їх типології (зокрема, виокремлення мережових ресурсів), методики складання бібліографічного опису тощо [77, с. 20–21].

ЛІТЕРАТУРА

- Авторское право и библиотеки : руководство для библиотечных работников* [Текст] / Я. Л. Шрайберг [и др.]. — М., 2007. — 47 с.
- Агаджанян, А. С.* Две функции Интернет и перспективы его использования для библиотек [Текст] / А. С. Агаджанян // Научные и технические библиотеки. — 1999. — № 2. — С. 42–46.
3. *Агеев, В. Н.* Электронная книга : новое средство социальной коммуникации [Текст] : учеб. пособие для студ. вузов по направлению «Книговедение и орг. книжной торговли» / В. Н. Агеев. — М. : Мир книги, 1997. — 231 с.
4. *Антоненко, І. П.* Електронні ресурси як об'єкт каталогізації : історія питання, термінологія, форматне забезпечення [Текст] / І. П. Антоненко, О. В. Баркова // Бібліотечний вісник. — 2004. — № 2. — С. 11–22.
5. *Антопольский, А. Б.* Системы метаданных в электронных библиотеках [Текст] / А. Б. Антопольский // Библиотеки и ассоциации в меняющемся мире: новые технологии и новые формы сотрудничества : тр. Междунар. конф. «Крым-2001», Судак, Украина, 9–17 июня 2001 г. — М., 2001. — Т. 1. — С. 287–298.
6. *Антопольский, А. Б.* Электронные издания : проблемы и решения [Текст] / А. Б. Антопольский, К. В. Вигурский // Информационные ресурсы. — 1998. — № 1. — С. 19–23.
7. *Армс, В.* Электронные библиотеки [Текст] : учеб. пособие для обуч. в вузах по курсам «Информатика» и «Информационные системы» / В. Армс ; пер. с англ. С. А. Арнаутова. — Люберцы : ПИК ВИНТИ, 2002. — 274 с.
8. *Асеев, Г. Г.* Электронный документооборот [Текст] : учебник для ин-тов культуры и искусств / Г. Г. Асеев. — К. : ХГАК, 2000. — 471 с.
9. *Асеев, Г. Г.* Internet/intranet [Текст] : учебник для студ. ин-тов культуры и искусств / Г. Г. Асеев, В. Н. Шейко. — Х. : ХГАК, 1999. — 354 с.
10. *Барышева, О. В.* Интернет — Метаданные — Dublin Core [Текст] / О. В. Барышева // Научная и техническая информация. Сер. 1. — 2000. — № 3. — С. 21–28.
11. *Барышева, О. В.* Электронные коллекции библиотек России : создание единой системы взаимодействия [Текст] / О. В. Барышева, Э. Н. Белоножка // Научная и техническая информация. Сер. 1. — 2005. — № 8. — С. 10–14.
12. *Барышева, О. В.* Формирование национального распределенного библиотечного фонда электронных документов : постановка проблемы [Текст] / О. В. Барышева, Т. В. Майстрович // Научные и технические библиотеки. — 2003. — № 8. — С. 35–41.
13. *Барышева, О. В.* К разработке Концепции Национальной электронной библиотеки [Текст] / О. В. Барышева, В. Г. Казаков, Т. В. Майстрович // Научная и техническая информация. Сер. 1. — 2003. — № 5. — С. 14–20.
14. *Батурина, Т. А.* Проблемы стандартизации библиографического описания электронных ресурсов [Текст] / Т. А. Бахтурина // Научные и технические библиотеки. — 2000. — № 7. — С. 16–21.

Загальні правила цитування та посилення на використані джерела при написанні дисертацій та авторефератів дисертацій

- Посилання в тексті дисертації на джерела слід зазначати порядковим номером за переліком посилань, виділеним двома квадратними дужками, наприклад, “... у [працях \[1–7\]](#)...”.
- Коли в тексті дисертації необхідно зробити посилання на складову частину чи конкретні сторінки відповідного джерела, можна наводити посилання у виносках, при цьому номер посилання має відповідати його бібліографічному опису за переліком посилань.
- **Приклад:**
Цитата в тексті: “... незважаючи на пріоритетне значення мовних каналів зв’язку між діловими партнерами, ні в якому разі не можна ігнорувати найбільші канали передавання інформації [13, с. 29]”.
- **Відповідний опис у переліку посилань:**
[13. Дороніна М. С. Культура спілкування ділових людей : навч. посіб. / Дороніна М. С. – Київ : КМ Academia, 1998. – 192 с.](#)
- **Відповідне подання виноски:**

*Дороніна М. С. Культура спілкування ділових людей / Дороніна М. С. – Київ : КМ Academia, 1998. – 192 с.

- Рекомендується в основному тексті або у заключних абзацах розділів давати посилання на **особисті наукові праці** здобувача (принаймні ті, перелік яких наведено в авторефераті).
- Посилання на **ілюстрації** дисертації вказують порядковим номером ілюстрації, наприклад, “рис.1.2”.
- Посилання на **формули** дисертації вказують порядковим номером формули в дужках, наприклад “... у формулі (2.1)”.
- На всі **таблиці** дисертації повинні бути посилання в тексті, при цьому слово “таблиця” в тексті пишуть скорочено, наприклад: “... у табл. 1.2”.
- У **повторних** посиланнях на таблиці та ілюстрації треба вказувати скорочено слово “дивись”, наприклад: “див. табл. 1.3”.
- Для підтвердження власних аргументів посиланням на авторитетне джерело або для критичного аналізу того чи іншого друкованого твору слід наводити *цитати*. Науковий етикет потребує точно відтворювати цитований текст, бо найменше скорочення наведеного витягу може спотворити зміст, закладений автором.

- Загальні вимоги до цитування такі:
 - текст цитати починається і закінчується лапками (“...”) і наводиться в тій граматичній формі, в якій він поданий у джерелі, із збереженням особливостей авторського написання. Наукові терміни, запропоновані іншими авторами, не виділяються лапками, за винятком тих, що викликали загальну полеміку. У цих випадках використовується вираз “так званий” ;
 - цитування повинно бути повним, без довільного скорочення авторського тексту та без перекручень думок автора. Пропуск слів, речень, абзаців при цитуванні допускається без перекручення авторського тексту і позначається трьома крапками. Вони ставляться у будь-якому місці цитати (на початку, всередині, наприкінці). Якщо перед випущеним текстом або за ним стояв розділовий знак, то він не зберігається;
 - кожна цитата обов’язково супроводжується посиланням на джерело;
 - при непрямому цитуванні (переказі, викладі думок інших авторів своїми словами), що дає значну економію тексту, слід бути гранично точним у викладенні думок автора, коректним щодо оцінювання його результатів і давати відповідні посилання на джерело;

- якщо необхідно виявити ставлення автора дисертаційної праці до окремих слів або думок з цитованого тексту, то після них у круглих дужках ставлять знак оклику (!) або знак питання (?);
- коли автор дисертаційної праці, наводячи цитату, виділяє в ній деякі слова, то робиться спеціальне застереження, тобто після тексту, який пояснює виділення, ставиться крапка, потім дефіс (. -) і вказуються ініціали автора дисертації, а весь текст застереження вміщується у круглі дужки ().

Варіантами таких застережень є: (курсив наш. – М.Х.), (підкреслено мною. – М.Х.), (розбивка моя. – М.Х.).

Оформлення списку використаних джерел

- Список використаних джерел – елемент бібліографічного апарату, котрий містить бібліографічні описи використаних джерел.
- Бібліографічний опис складають безпосередньо за друкованим твором або виписують з каталогів і бібліографічних покажчиків.
- Джерела можна розміщувати одним із таких способів: у порядку появи посилань у тексті (найбільш зручний для користування і рекомендований при написанні дисертацій), в алфавітному порядку прізвищ перших авторів або заголовків, у хронологічному порядку.
- Відомості про джерела, включені до списку, необхідно давати відповідно до вимог міжнародних і державного стандартів з обов'язковим наведенням назв праць. Зокрема потрібну інформацію щодо згаданих вимог можна отримати з таких стандартів:

Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи.

Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання (ГОСТ 7.1-2003, ІДТ) : ДСТУ ГОСТ 7.1:2006. – [Чин. від 2007-07-01]. – Київ : Держспоживстандарт України, 2007. – 47 с. – (Національний стандарт України).

- Скорочення слів і словосполучень українською мовою. Загальні вимоги та правила : ДСТУ 3582:2013. – [Чин. від 2014-01-01]. – Київ : Мінекономрозвитку України, 2014. – 14 с. – (Національний стандарт України).